

BUYUK IPAK YO`LI – TURIZMNI RIVOJLANTIRISH OMILI

Gulyamov Alisher Azizovich

Turkiston yangi innovatsilar universiteti o'qituvchisi
aligulyamov1997@gmail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada turizm sohasining hozirgi davrda rivojlangan sohalar sirasiga kirib, mamlakatlar iqtisodiyotining ijobiy rivojlanishiga salmoqli hissa qo`shayotganligi, yurtimizda ham shu sababli turizmga keng yo`l ochib berilayotganligi va qadimgi Buyuk Ipak yo`lining o`rganilishi turizm rivojiga ta`siri masalalari tahlil qilingan.

**Kalit so`zlar:** turizm, biznes, karvon yo`llari, valyuta, nodir mahsulotlar.

O`zbekiston yangi XXI asrga shaxdam qadamlar bilan kirib keldi. XXI asr – turizm va sayyohlik asri bo`ladi deb bashorat qilinmoqda. XXI asrda turizm o`zining salmoqli hissasi bilan respublika budjetida katta o`rin egallashi kutilmoqda. Bunga respublikamizda har tomonlama imkoniyatlar va asoslar yetarli. Faqat zamonaviy milliy turizmni rivojlantirish strategiyasini hayotga tatbiq etib, turizm sohasini yuqori pog`onalarga ko`tarish imkoniyatini yaratishimiz kerak. O`zbekistonda turizm yangi soha hisoblanmaydi, bu soha qadimdan mavjud bo`lgan, faqat bizning oldimizda turgan vazifa milliy turizmni yangicha strategiya asosida rivojlantirish va istiqbolini belgilashdir. Ayrim mamlakatlarda turizm sohasi juda ham barqaror rivojlanib bormoqda va ularning har yillik o`shish sur`ati 8%-10% gacha boradi. Bu esa mamlakat turizm sohasining yoki milliy turizmning qanchalik darajada mamlakatlar iqtisodiyoti tizimida hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligidan dalolat beradi.

Respublikamiz Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev turizm sohasini rivojlantirish va uning imkoniyatlaridan samarali foydalanish dolzarb vazifalardan biri ekanligini alohida ta`kidlab, “Turizmni davlat siyosati darajasiga ko`tardilar”. Rivojlangan mamlakatlarda turizmdan olinadigan valyuta tushumlari butun eksport hajmining 10-35% ni tashkil qiladi. Turizm sohasi uchun jadal rivojlanish xos bo`lib, qator mamlakatlarda yillik o`shish sur`atlari yuqoriligi (24% gacha) bilan tavsiflanadi.

Dunyo yaralganidan buyon insoniyat rivojlanishi uchun turli xil o`zaro munosabatlar va aloqalar zarur omil bo`lgan. Qadimgi transkontinental aloqalar bronza davrida ayniqsa rivojlangan. Chunki bronza qotishmasini tayyorlash uchun kerak bo`ladigan mis, qalay, qo`rg`oshin, rux singari nodir metallar odatda bir mintaqada uchramaydi. Shu sababli bronza davrida yashagan insonlar bu metallarga ega bo`lish uchun o`zaro aloqa yo`llarini rivojlantirishgan. Masalan, O`rta Yer dengizi mintaqasidagi asosiy mis konlari Kipr orolida mavjud bo`lib, mis asosan shu yerdan olib ketilgan. Orol nomi ham yunoncha “Cupros” ya`ni “Mis” ma`nosini anglatadi. Xuddi shunga o`xshab qadim zamonlarda Afg`onistondan O`rta Osiyo hududi orqali shimol tomonga qalay va qo`rg`oshin, Ural tog`lari etaklaridan esa janubiy o`lkalarga mis tashib

o`tilgan. Bu haqida arxeolog Y.F.Buryakov Samarqand viloyatidagi Nurafshon tumani hududidagi o`sha davrga mansub eski metallurgiya markazlarini o`rganib, shu xulosaga kelgan.¹

Aynan o`sha davrlardan boshlab O`rta Osiyo mintaqasi muhim ahamiyat kasb eta boshlagan. Jumladan, Vatanimiz O`zbekiston Osiyo qit`asining markazida, ikki daryo oralig`ida joylashgan bo`lib, Afrika, Oltoy, O`rta Yer dengizi bo`ylari, Hind daryosi vohasi, Yevropa qit`asi, Ural tog`lari va Ural daryosi bo`ylarini bog`lab turuvchi o`ziga xos chorraha, ko`prik vazifasini bajargan.

Ma`lumki qadimdan turli xalqlar va mamlakatlar bir-birlari bilan elchilik savdo-sotiq aloqalarini, madaniy siyosiy va ilmiy aloqalarni yo`lga qo`yganlar. Tabiiyki bunday hamkorlikni yo`lga qo`yishda mamlakatlarni bog`lab turgan karvon yo`llari asosiy rol o`ynagan. Jumladan, miloddan avvalgi 3-2 ming yillikda vujudga kelgan qadimgi La`l yo`li miloddan avvalgi IV-V asrda Kichik Osiyoni Eron bilan bog`lab turgan Shoh yo`li, miloddan avvalgi II asrda ochilgan Buyuk ipak yo`li kabilar xalqlar o`rtasidagi aloqa vositasi bo`lib kelgan.

Bunday yo`llarning eng asosiysi Buyuk ipak yo`li hisoblanadi. Qadimda va o`rta asrlarda bu yo`l Sharq va G`arbni bog`lagan. U mamlakatlar o`rtasida nafaqat savdo balki ilmiy madaniy siyosiy aloqalarni bog`lashga xizmat qilgan. Yo`l bo`yida qo`rg`on va shaharlar, bozorlar karvonsaroilar bunyod bo`lgan. Shu jihatdan bu yo`l Osiyo va Yevropa xalqlarning hayotida muhim ahamiyatga ega bo`lgan. Biroq asrlar davomida yer yuzida bo`lgan iqtisodiy siyosiy o`zgarishlar fan texnika yangiliklari bu yo`lning ahamiyatini pasaytirdi.

Miloddan avvalgi VIII-V asrlarda Buyuk ipak yo`lining Choch, So`g`d, so`ngra Poykent, Marv bo`ylab Eron Xurosonga eltuvchi shimoliy qismi muhim ahamiyat kasb etgan. Ipak bu paytda uch buyuk davlat: Vizantiya imperiyasi Sosoniylar Eroni va Turk xoqonligi o`rtasidagi iqtisodiy raqobat maydoniga aylangan. Biroq bu ipak yoli uzoq vaqt mavjud bo`lmagan, chunki VI asrning 2-yarmida Xitoy ipak ishlab chiqarish bo`yicha monopol huquqdan mahrum bo`lgan, asr oxirida Vizantiya shu qadar ko`p ipak yetishtirar ediki uni Xitoydan keltirishga ehtiyoj qolmagan. Vizantiya ipak sanoati barpo etilishi va uni Kavkaz va O`rta dengiz mamlakatlariga tarqalishi bilan Buyuk ipak yo`lining tarixi tugaydi.² Keyingi asrlarda Mo`g`ullar saltanati, Temuriylar davrida Sharq bilan G`arbni bog`lovchi karvon yo`li bo`lgani haqida ko`plab ma`lumotlar mavjud bo`lsada lekin "Ipak yo`li" nomini shartli ravishda qo`llash mumkin, chunki yo`lning ahamiyatini ipak emas boshqa Tovar va maqsadlar belgilar edi.

O`zbekiston ipak yo`lining markazida bo`lganligi sababli Sharq va G`arb o`rtasidagi tijoratda faol ishtirok etgan. XI asrda O`rta Osiyoga sayohat qilgan arab sayyohi Abu Hamit al Qarnatiyning guvohlik berishicha bu yerdan karvonlar Eron va Arab davlatlariga to`xtovsiz qatnab turgan. Xorazmliklar qovunlarni maxsus tayorlangan qo`rg`oshin g`iloflarda xalifaga olib borar ekanlar, Samarqand qog`ozi

¹Hasanov A.O. Buyuk ipak yo`li me`morchiligi.(Monografiya).-T.: "Fan va texnologiya", 2016, 3 b.

² O`zbekiston milliy ensiklopediyasi. Davlat ilmiy nashryoti. 2-jild. 2002. -B.320-321.

Buxoro gazlamalari butun Sharqqa tarqalgan. Temuriylar zamonida karvonlar qatnovi keng yo'lga qo'yilib xafsizligi taminlangan.³

O'rta Osiyo hududida bevosita dengiz portlariga olib chiqadigan suv yo'llari mavjud bo'lmaganligi sababli O'zbekiston uchun quruqlik yo'llari juda muhim sanaladi. Bu haqda O'zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti I.A.Karimov bunday degan edi: "...O'zbekiston o'zining go'zal tabiati, ko'hna shaharlari, me'moriy obidalari, betakror qadimiy madaniyati, fe'li keng, mehmondo'st kishilari bilan hamisha o'zga yurt odamlarini o'ziga tortib kelgan. Bu yurt orqali juda qadim zamonlardan boshlab turli mamlakatlarga savdo karvonlari o'tgan. Amudaryo va Sirdaryolar orasidagi bu ajib jannatmakon diyor tillarga tushgan. O'zaro savdo va madaniy aloqalar shaharsozlik va me'morchilik rivojini yanada yuqori bosqichga ko'targan".⁴

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgandan so'ng jahon hamjamiyatida o'z munosib o'rnini egalladi. Shuningdek, xorijiy mamlakatlar bilan quruqlik va havo transporti aloqalariga keng yo'l ochib berilayotganligi davlatimiz mavqeyining kundan kunga oshib borayotganligini ko'rsatadi. Birgina turizm sohasining rivoj topib borayotganligi, yurtimizga kelayotgan sayyohlar sonining tobora ortib borayotganligi ham fikrimizni tasdiqlaydi.

Bugungi xalqaro integratsiya jarayonlarida qadim savdo yo'llarini tiklash zaruriyati tug'ulmoqda. Buyuk ipak yo'lining tiklanishi davlatlarni iqtisodiy ma'naviy, siyosiy jihatdan yaqinlashtirishi ayon.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, O'zbekiston Respublikasida turizm sohasini Xalqaro talablarga mos ravishda rivojlantirishda xususiy turistik korxonalarining faoliyat doirasini yanada kengaytirish va ularning samaradorligini oshirish borasida talaygina siljishlarga erishilmoqda. Hozirgi kunda, mamlakatimizda 750 dan ortiq kichik va o'rta biznes subyektlari, 10 dan ortiq xususiy turistik korxonalar turizm sohasida faoliyat ko'rsatayotganligini ko'rish mumkin.

Hozirgi davrda iqtisodiyotimizni rivojlantirish, aholini ijtimoiy-iqtisodiy ahvolini yaxshilashda raqobat, sifatli xizmat, ayniqsa, yangi ish o'rinlarini ochish muhim rol o'ynashini bilamiz. Shu sababli har qanday yangi iqtisodiy-ijtimoiy tarmoqlar, yangi ish o'rinlari ochish imkoniyati va undan samarali foydalanish davr talabi bo'lib kelayotganidan xabarimiz bor albatta. Turizm sohasi jahondagi eng ko'p foyda keltiruvchi biznes ko'rinishlaridan biriga aylangan. Turizm jahonning qariyb barcha rivojlangan hamda rivojlanayotgan davlatlar bozor iqtisodiyotining ajralmas qismi bo'lib, dunyoning ko'pgina qoloq mamlakatlarida ham tezkorlik bilan rivojlanib borayotgan tarmoqqa aylandi. Turizm sohasi jahon xo'jaligining transport, aloqa, savdo-sotiq, qurilish industriyasi, qishloq xo'jaligi, iste'mol mollari ishlab chiqaruvchi sanoat tarmoqlari bilan chambarchas holda rivojlanib, jahon iqtisodiyotida o'z o'rniga ega bo'lmoqda. Iqtisodiyotimizda turistik resurslardan samarali foydalanishda sohada yangi ish o'rinlari ochish katta ahamiyatga ega. XX asr 90-yillarining boshlaridan hozirgi

³ Muhammadiyev N. Dunyoga ochilgan yo'llar // Xalq so'zi. 1999.-28-may.

⁴ Qodirov B.A. Davr talablariga mos avtoturizm me'morchiligi. // Sog'lom avlod uchun // 1999, 2-son-6-7 b.

kunga qadar mazkur sohaga kiritilgan investitsiyalarni o`rtacha yillik o`shish sur`ati 30 foizni tashkil etdi. Hozirgi vaqtda har 16 ish o`rnidan biri turizm tarmog`i zimmasiga to`g`ri keladi. Jahon eksportida turizm neft va neft mahsulotlari hamda avtomobillar eksportidan so`ng uchinchi o`rinni egallaydi.⁵

Foydalanilgan adabiyotlar ro`yxati:

1. Балабанов И.Т., Балабанов А.И. Экономика туризма. М.: Финансы и статистика, 2000. –С.3.
2. Muhammadiyev N. Dunyoga ochilgan yo`llar // Xalq so`zi. 1999.-28-may.
3. O`zbekiston milliy ensiklopediyasi. Davlat ilmiy nashryoti. 2-jild. 2002. -B.320-321.
4. Hasanov A.O. Buyuk ipak yo`li me`morchiligi.(Monografiya).-T.: “Fan va texnologiya”, 2016, 156 bet.
5. Qodirov B.A. Davr talablariga mos avtoturizm me`morchiligi. // Sog`lom avlod uchun // 1999, 2-son.
6. Gulyamov, A. A. (2024). [Jamiyatimizning ijtimoiy-iqtisodiy, ma`naviy-madaniy sohalarida oilaning roli](#). *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 36(2), 149-153.

---

⁵ Балабанов И.Т., Балабанов А.И. Экономика туризма. М.: Финансы и статистика, 2000. –С.3.